

На сьогодні в провадженні слідчих підрозділів Національної поліції перебуває 1 млн 50 тис. кримінальних проваджень, у яких особі повідомлено про підозру лише у 6,6 тис. випадках. При цьому залишок незакінчених кримінальних проваджень на початок 2017 року становив 913 тис. (всього розслідувалося 1 млн 684 тис., 533 тис. закінчено). За таких умов та при відсутності перехідних положень в частині прийняття рішення за кримінальними провадженнями, що розпочалися до моменту вступу в дію Закону, підлягатимуть одночасному закриттю як мінімум 700–800 тис. кримінальних проваджень.

Варто зауважити, що норма про закриття проваджень про явні злочини є порушенням статті 2 (Завдання кримінального провадження) КПК України, за якою завданням кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини. Подібна негативна практика закриття проваджень гарантовано спричинить значне зростання кількості звернень громадян України про відновлення порушених прав до Європейського суду з прав людини.

У частині 3 статті 219 КПК у чинній редакції та в частині 4 статті 219 КПК у пропонованій редакції зазначено, що «строк із дня винесення постанови про зупинення кримінального провадження до винесення постанови про відновлення кримінального провадження ... не включається у строки, передбачені цією статтею». Ця норма стосується випадків зупинення кримінального провадження після повідомлення особі про підозру.

У КПК 1960 р. існувала норма, згідно з якою «не встановлення особи, яка вчинила злочин» (тобто не встановлення підстав для пред'явлення обвинувачення конкретній особі), було підставою для зупинення досудового розслідування. Відсутність у проекті Закону № 6232 пропозицій щодо регламентації аналогічної підстави у статті 280 КПК «Підстави та порядок зупинення досудового розслідування», створює умови, за яких строки розслідування до повідомлення про підозру, тобто за фактом (декілька місяців) фактично замінять строки давності притягнення до кримінальної відповідальності (роки). Встановлення обставин вчиненого кримінального правопорушення буде обмежене не об'єктивними до того причинами, а формальними жорсткими строками розслідування. Відновлення ж розслідування у зв'язку зі встановленням нових обставин законом не передбачено. Отже, закриття кримінального провадження у зв'язку з не встановленням особи протягом обмеженого строку (незалежно від складності розслідування) буде остаточним. Тому пропоноване правове регулювання строків сприятиме особам, які вчинили кримінальні правопорушення, уникненню кримінальної відповідальності, а також позбавить потерпілого права на покарання злочинця та відшкодування завданої злочином шкоди.

Викладене дає підстави для висновку про потребу скасування положень, викладених у поправці № 109 до розглядуваного законопроекту.

Одержано 13.10.2017

УДК 343.1

Анжеліка Сергіївна ЧЕРКЕСОВА,
аспірант кафедри кримінального процесу
та криміналістики Університету державної
фіскальної служби України

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ РОЗУМНІХ СТРОКІВ ЯК ГАРАНТІЇ ПРАВ І СВОБОД ПІДОЗРЮВАНОВОГО, ОБВИНУВАЧЕНОГО

Чинним КПК України у статті 21 передбачено, що під час кримінального провадження кожному гарантуються право на справедливий розгляд та вирішення справи в розумні строки незалежним і неупередженим судом, створеним на підставі законодавства.

Л. Д. Удалова стверджує, що розумні строки є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень і не можуть перевищувати передбачені КПК України строки виконання окремих процесуальних дій або рішень [1, с. 104]. Розгляд справи в найкоротший строк, передбачений законодавством, є гарантією прав і свобод підозрюваного, обвинуваченого та виступає змістовним елементом права на захист проте, вважаємо доречніше було б уживати термін «розумний строк». Останній хоч і є по-суті оціночним, проте, оскільки більш короткий термін розгляду справи не завжди є гарантією повноти та всебічності розгляду, саме «розумність» більш відповідає основним завданням судового розгляду.

Зосередимо свою увагу на тому, що скарги на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування, які розглядаються слідчим суддею за ст. 303 КПК України, а оскарження недотримання розумних строків подаються прокуророві вищого рівня. Що ж ми маємо? У жодній з частин статті 308 КПК України не передбачено можливості звертатися до слідчого судді в разі недотримання розумних строків. Вважаємо, що таке формулювання норми суперечить ч. 6 ст. 28 КПК України, у якій передбачено право підозрюваного на звернення до прокурора, слідчого судді або суду з клопотанням, у якому викладаються обставини, що обумовлюють необхідність здійснення кримінального провадження (або окремих процесуальних дій) у більш короткі строки, ніж ті, що передбачені цим КПК України. Тим паче, що «розумні строки» відповідно до ст. 308 КПК України є також оціночним поняттям. Таким чином, оскаржувати недотримання розумних строків можливо також і до суду.

Водночас треба враховувати, що ст. 24 КПК України гарантує кожному право на оскарження процесуальних рішень суду в порядку, передбаченому КПК України. Керуючись засадою забезпечення доступу до правосуддя, єдиним критерієм, що дає можливість визначити, які судові рішення можуть бути оскаржені до суду та хто саме має право на таке оскарження, має бути обмеження конституційних прав і свобод громадян [2, с. 94].

Крім того, досить часто бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора призводить до недотримання розумних строків, а отже, зовсім недоцільно, на нашу думку, розділяти суб'єктів, яким може скаржитись особа, чиї права та свободи порушуються.

Розумні строки мають місце і під час судового провадження, а це є гарантією обвинуваченого (ч. 1 ст. 318 КПК України). Так, О. Г. Яновська зазначила, що саме від того, наскільки якісно пройшла стадія підготовчого провадження, залежить максимальне дотримання розумних строків судового провадження в цілому. Проаналізувавши Постанову Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 11 від 17.10.2014 р. «Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення» [3], О. Г. Яновська дійшла висновку, що судді повинні проводити ретельну підготовку справ до судового розгляду, оскільки недоліки і недбалість, допущені на цій стадії, можуть призвести до порушення не лише строків розгляду справ, а й прав учасників судового процесу та ухвалення незаконних і необґрунтованих рішень [4, с. 67, 68].

На практиці ж, наприклад, для дотримання розумних строків судового провадження, суди можуть приймати таке рішення: «...питання про направлення кримінального провадження з одного суду до іншого в межах юрисдикції одного суду апеляційної інстанції вирішується колегією суддів відповідного суду апеляційної інстанції за поданням місцевого суду або за клопотанням сторін чи потерпілого не пізніше п'яти днів з дня внесення такого подання чи клопотання, про що постановляється вмотивована ухвала. Так, колегія суддів вважає, що з метою дотримання розумних строків розгляду кримінального провадження, надання доступу до правосуддя, існує необхідність у передачі матеріалів кримінального провадження на розгляд до іншого суду, який є найближчим за територіальністю [5]». З метою дотримання розумних строків суд у разі неможливості залучення захисника обвинуваченим сприяє залученню адвоката для останнього для надання безоплатної правової допомоги [6]. Проте, спостерігаються порушення законодавчого припису стосовно дотримання розумних строків судового провадження. Найгрубішою констатацією порушення гарантії права обвинуваченого на розгляд провадження в розумні строки є рішення Європейського суду з прав людини, яке свідчить про те, що жодна національна

судова інстанція не припинила такого порушення. Прикладом, у справі «Ярошовець та інші проти України» Європейський суд з прав людини підтвердив порушення п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав та основоположних свобод. У справі зазначено, що «...кожен має право на ... розгляд його справи упродовж розумного строку ... судом, який ... встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення. ... «Загалом зазначене провадження тривало більше 9 років. Причиною такого затягування Європейський суд з прав людини визнав неодноразове повернення справи на новий судовий розгляд у зв'язку з тим, що оцінка відповідних доказів та аргументів сторін була незадовільною і неповною, а також у зв'язку з процесуальними порушеннями, відповідальність за які несли суди [7]. Отже, визнано порушення прав обвинуваченого, що є позитивним, але досить несправедливим виявився факт очікування такого рішення понад 9 років. Водночас судді, які закривали очі на розумність судового розгляду справи, й досі успішно обіймають свої посади, незважаючи на те, що права людини порушувались на протязі такого тривалого часу.

Дослідивши та проаналізувавши практичну реалізацію засади дотримання розумних строків, виявлено, що на практиці існують порушення зазначеної засади, і хоча гарантія дотримання розумних строків є оціночним поняттям та вирішується уповноваженою особою на власний розсуд, зловживання вказаною засадою є неприпустимим, саме тому вона потребує подальшого доопрацювання та удосконалення.

Список бібліографічних посилань: 1. Кримінальний процес. Загальна частина (альбом схем): навч. посіб. / Л. Д. Удалова, В. В. Рожнова, Д. П. Письменний та ін. Київ: ЦУЛ, 2016. 144 с. 2. Комарницька О. Б. Щодо недотримання розумних строків у кримінальному провадженні під час досудового розслідування. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2014. № 4. С. 85–95. 3. Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення: постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17 жовт. 2014 р. № 11 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011740-14> (дата звернення: 06.10.2017). 4. Яновська О. Г. Забезпечення дотримання розумних строків на стадії підготовчого провадження. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 1. С. 64–69. 5. Ухвала апеляційного суду Черкаської обл. від 13 берез. 2017 р., спр. № 710/168/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65275315> (дата звернення: 06.10.2017). 6. Ухвала Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської обл. від 13 берез. 2017 р., спр. № 308/11085/16-к // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65299252> (дата звернення: 06.10.2017). 7. Справа «Ярошовець та інші проти України» (Заяви №№ 74820/10, 71/11, 76/11, 83/11 та 332/11): рішення від 3 груд. 2015 р. // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_b19 (дата звернення: 06.10.2017).

Одержано 08.10.2017

УДК 351.745.7:343.343.6

Андрій Миколайович ЧЕРНЯК,

кандидат юридичних наук,
докторант кафедри правосуддя
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ МІЖНАРОДНОГО СТУДЕНТСЬКОГО ОБМІНУ

Важливість міжнародного студентського обміну для нашої держави завжди була значною як у політичній, так і у економічній площині. За останні п'ять років кількість іноземних студентів в Україні зросла більш ніж на 50 %. Відповідно суттєво збільшились надходження до державного бюджету нашої держави, а враховуючи суттєву девальвацію